

פדיון הבן

אסרו חג שמיני עצרת תשע"ג

יחס כפול קיים בן אב לבנו במסורת. הקשר הראשון מקורו במעשיו של **אברהם אבינו**, להכניסו לברית, להכניסו לקדושת ישראל, להכרית ממנו ערלתו. קשר זה מתבטא בין כל אב וכל בן, והוא קשר פשוט, דיאדי, ששייך רק לצמד אב-בן. גם לאם אין מקום בעניין ברית המילה. בברית המילה האב יוצר לבנו אישיות של הפרט, איש ישראלי. האב כמו אברהם והבן כמו יצחק.

הקשר השני מורכב ביסודו ושייך להיווצרותה של **כנסת ישראל**. קשר זה אינו מתבטא באופן מעשי אצל כל בן אלא אצל כל בן בכור. ההגדרה של בכור אינה קשורה לאב אלא לאם, וחובת האב לפדות בכור של כל אחת מנשותיו. היחס של האב לבכור מאמו מבטא את ההיסטוריה של כנסת ישראל בשנתה הראשונה ליציאת מצרים. בליל פסח מצרים הקב"ה קנה את בכורות ישראל כאשר הוא הגן עליהם (פסח) מפני המשחית שהרג כל בכור במצרים. חצי שנה נותר מאוחר, במעשה העגל, אותו קניין של ה' עבר מן הבכורות של כל השבטים לשבט לוי, ה' קנה את לוי לעבודתו, ובכורות ישראל שועבדו לבני לוי (הכוהנים).

פדיון הבן מבטא קשר של הגנה, של שמירה של האב על הבן. כאשר האב פודה את בנו מיד הכהן, הוא לוקח על עצמו לבצע את התפקיד שהקב"ה ביצע בליל השימורים הראשון, להגן על הבכורות מפני המשחית. וכמו שבפסח מצרים קיימת דואליות, מכיוון שכוח המשחית גם הוא ביטוי של כוח ה', - כמו שאנו אומרים "והכיתי כל בכור בארץ מצרים: אני ולא המלאך" - כך האב לוקח על עצמו לשמור על בנו מפני הכוח המשחית שקיים בכל אב, ושמתבטא בכל הדורות כנגד הבכורות. במעשה הפדיון האב פודה גם את עצמו, הוא הופך מכוח שעלול להיות מתחרה ומחליש לכוח פודה, מגן, מאפשר גדילה, בתוך המשולש של אב-בן-והאם של הבן הזה. האב מצטרף לצד האימהי, השומר והמגן, הוא הופך את עצמו לאב בתוך הקשר משפחתי בטוח. אם כן, הבן עושה את אימו לאם כאשר הוא פוטר (פותר) את רחמה (תרתי משמע, הופך אותה מיד לבעלת רחמים עליו), ואילו והוא עושה את אביו לאב שלם כאשר הוא נפדה על ידו.

לכן פדיון הבן הוא מעשה אישי ואינטימי בין האב לבנו. כאשר כתב חכם אחד¹ שהאב אינו יכול לפדות את בנו על ידי שליח, תהו רבים² מניין דין מיוחד זה, כי בכל התורה שלוחו של אדם כמותו. חכם יותר

¹ הרמ"א ביורה דעה סימן ש"ה, סעיף י.

מאוחר³ הציע שפדיון הבן הוא מעשה מאד אישי, כמו עלייה לרגל. כמו שאין אדם מקיים עלייה לרגל על ידי שליח (או כל מצווה שבגופו כגון להניח תפילין), כך אין אדם פודה את בנו על ידי שליח (הוא יכול כמובן לשלוח את השקלים בידי שליח, אבל אין השליח הופך להיות הפודה). על פי דרכנו, אפשר לומר שהפדיון מהווה מעשה שפועל בצורה דו-כיוונית, הוא מבטא את השינוי ביחס בין האב לבן (הופך את הבן לפדוי) וגם בין הבן לאב (הופך את האב לפודה), ולכן אין מקום לשליח. ואחרי שהוא פדה/נפדה פעם ראשונה, שוב אין לו צורך לעבור את התהליך עם הבנים האחרים מאותה אם.

בסיכום, בקשר הפשוט של ברית המילה האב יוצר את **האיש** היהודי. בקשר המורכב של פדיון הבן האב מצטרף לקיומה של **המשפחה** היהודית.

² עיי' ט"ז וש"ך על אתר. הגר"א מצביע על הש"ך.
³ ערוך השולחן שם, סעיף ז.